են մեր այս խնդրին մէջ։

Որպէս զի կեանքի գոյութիւնը կարելի ըլլայ ո՛եւ է մոլորակի մէջ, պէտք չէ որ անոր ծանրութիւնը եւ մեծութիւնը չափազանց տարբերին մեր Երկրէն։ Ասկէ զատ, պէտք է որ մոլորակը միջին հեռաւորութիւն մը ունենայ իր արեւէն, որպէս զի ոչ չափազանց տաք եւ ոչ չափազանց ցուրտ ըլլայ։ Եթէ իր հայր արեւը, մեր արեւէն աւելի տաք է, հա՛րկ է որ մոլորակն ալ աւելի հեռու ըլլայ, քան այն հեռաւորութիւնը, զոր մեր Երկիրը ունի իր արեւէն. հակառակ համեմատութիւնները պէտք է ունենայ, եթէ իր արեւը աւելի պաղ է մերինէն։ Որով կեանքի գոյութեան համար անհրաժեշտ կը նկատուի, որ մոլորակի մը մեծութիւնը եւ հեռաւորութիւնը, իր արեւէն, իրարու համապատասխանեն. այս երկու ազդակներէն մին, առանց միւսին անբաւարար է։

Բարդ են մոլորակային դրութիւն մը առաջ բերելու պայմանները, այս պատճառով հաղուագէպ կը համարինք այս կարգի դրութիւնները. իսկ եղածներէն շատ քիչեր կրնան ունենալ կեանքի գոյութեան համար պահանջուած յատկութիւններ. եւ այս պարագային, բացի մեր Երկրէն, տիեզերքի միւս մասին մէջ կեանքի գոյութիւնը բացառութիւն կը համարինք, եւ ոչ սովորական երեւոյթ կամ ընդհանուր կանոն։

Բայց ցարդ ըսուածներէն կրնա՞նք ապահովապէս եզրակացնել, թէ այս անսահման տիեզերքիս մէջ, մանաւանդ թէ տիեզերքներու մէջ, մեր Երկիրն է միայն այս մենաշնորհը՝ այսինքն կարելիութիւններն ունեցողը կեանքի գոյութեան համար։ Ասիկա չենք կրնար վճռել, եւ ոչ ալ այսպէս խորհիլ։

Ամէնէն զօրաւոր դիտակներով զննուած տիեզերքիս մէջ ցարդ գտնուած են շուրջ 60,000,000 զանազան եւ առանձին տիեզերքներ։ Եթէ իւրաքանչիւր տիեզերքի մէջ գտնուին 20 կամ 30 արբանեկաւոր աստղեր, անհուն միջոցին համեմատ թէեւ քիչ, բայց իրականին մէջ բաւական մեծ պիտի ըլլայ անոնց համագումարը, շուրջ մէկ քանի միլիոններ։ Եւ եթէ կեանքի գոյութեան պայմաններն ունեցող մոլորակներուն թիւը 1000ին կամ նոյնիսկ 1,000,000ին վրայ 1ը չանցնի, այնուհանդերձ կենդանի էակներ ունեցող աշխարհներուն թիւը բաւական մեծ պիտի ըլլար։

Կ՚եզրակացնենք հոս անգլիացի դիտնականին գաղափարը «Եթէ ընդունինք, ինչպէս պարտաւոր ենք ընդունիլ, որ ուր կան կեանքի առումին համար յարմար պայմաններ, հոն հա՛րկ է որ գոյութիւն ունենայ կեանքը ո՛եւէ ձեւի տակ, այն ատեն պէ՛տք է որ կեանքը գոյութիւն ունենայ դեռ ուրիշ շատ աշխարհներու մէջ ալ»։ Կրնայ ըլլալ որ մերինէն տարբեր կեանք մը, բայց միշտ բանական կեանք մը. որովհետեւ բաւական է արտաքին ազդակներու թեթեւ տարբերութիւն մը, որպէս զի բոլորովին տարբեր կեանք մը առաջ գայ, մնալով միշտ բանաւոր։

Կը համարինք որ մեր փոքր Երկիրը կեանքի տեսակէտով մինակը չէ այս անսահման տիեզերքին մէջ, եւ ոչ ալ Արարչութիւնը իր բոլոր բարիքները չէ կեդրոնացուցած այս փոքր երկրագունտին վրայ։

ՈՒԼՆԵՑԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԳՐՔԵՐ

ԳԱՂՈՒԹԱՀԱՑ ՏԱՐԵԳԻՐՔ. Ա. Տարի 1939. Խմբագրեց Հ. Մկրտիչ Վրդ. Պոտուրեան. տպ. Պուքրէշ «Հայ Մամուլ». 24×16. էջ 290, գինը 120 լէյ։

Գոհունակութեամբ կը ներկայացնենք հայ հասարակութեան այս նորընծիւղ Տարեգիրքը, որ իր նիւթերով եւ գործնական կողմերով կը ճոխացնէ հայ հրապարակը։

Ցառաջաբանի տեղ գրուած պատմուածքէն գիւրին է հասկնալ, որ այս հատորով խմբագրողները ուզած են հանուր հայ հասարակութեան չահեկան ընթերցումներ հայթայթել։ Այս նպատակով՝ թողած կուսակցութեան մը նեղ շրջանակը գաղութահայ Տարեգիրքը «իր մէջ կը հաւաքէ գրի հայ մշակներ, այս բեմէն տարին անգամ մը խօսք ընելու ընթերցողին, գիտունին եւ գիտնականին, հայ ժողովուրդին ու հայ պատանիին, բանասէրին ու արուեստագէտին»։

Կը բաւէ նիւթերու ցանկը բանալ եւ հոն պիտի գտնենք սկսնակ եւ հեղինակաւոր դէմքերու անուններ, զանազանեալ բայց միշտ օգտակար նիւթեր, որոնք կը փաստեն թէ խմբագրողները իրենց գնահատելի ծրագիրը իրականացնելու համար լրջօրէն աշխատած են։ Անցնինք քննելու նախ քերթուածները, յետոյ արձակները։

Ճաշակով դասաւորուած են քերթողական առատ նմոյշներ։ Զեն պակսիր քնարերգու տաղերէն մինչեւ խմաստասիրական խոտաղերէն մինչեւ յուշերգեանքները, դիներգներէն մինչեւ յուշերգները, պատմողականներէն մինչեւ Ե. Գոնները, պատմողականներէն մինչեւ Ե. Գովաճեանի քառեակները։

Մթնշաղ կամ անորոշութիւններ սիրող մեր սիրելի քերթողներուն ուղղելով մեր խօսքը, ներուի մեզի կրկնել հոս զայն որ արդէն ստէպ կը մատնանշուի մեր գրական հրապարակին վրայ. այսինքն, թէ նախընտրելի է պարզութիւնը գրականութեան մէջ, եւ լեզուի, արուեստի, ոճի եւ զարգացումներու յաջողութեան հետ, պարզութիւնը կը կազմէ մեծ հեղինակներու բաժինը։

Արձակները աւելի ճոխ այլազանութեամբ մը կը յաջորդեն իրարու։ Կան գրական, ազգային եւ օրուան հարցեր, դրութիւններ։ Կարգով մը ներկայացնենք զանոնք.

ա. Այսպէս երկու օտարներ մեզի համար պատուաբեր ու շահեկան յօդուածներ ունին. մին՝ Ֆիրմէն Ռոզ գաղղիացի կաճառականին գնահատութիւնն է, Ռաֆֆիի «Սամուէլ»ին թարգմանութեան առիթով (կատարուած Ա. Զօպանեանէ), լոյս տեսած Ժուռնալ տէ Տէպայի մէջ 1924ին (18). միւսը՝ Զոյմուշ Ճուլա հունգարացի դրագէտին դիմագծութիւնը «Վերջին Պատկանեանը» ազնուազգի հայուն (124)։

բ. Գրական, գործնական եւ օգտակար ընթերցումներ, խոհեր եւ յուշեր։ Կան պատմուածքներ, հայրենասիրական տողեր, տնային տնտեսութեան հարցեր (հաւերէն օգտուելու դիտութիւն...)։

գ. Դաստիարակութիւնը չօշափող դրութիւններ. ինչպէս դէմքին եւ կիսադէմքին դերը մարդուս հոգեբանութիւնը ճանչնալու համար։ Մարմնամարզական դաստիարակութեան նկատմամբ չահեկան է նմանապէս Ց.ի «Փիղիքական դաստիարակութիւն», վերնագիրով պատկերազարդ երկարաշունչ գրութիւնը (179–192) որ կը ծանօթացնէ մարմնամարզի հիմնական կէտերը։ Իսկ Տարեգրքիս ամէնէն երկար յօդուածով «Անձնաւորութեան զարգացման մասին» (33–50), Կ. Պալճեան կու տայ հայերուս համար մասնաւոր կարեւորութիւն ներկայացնող հոգեբանական խորհրդածութիւններ, անհատական եւ հասարակական անձնաւորութեան շուրջ։

digitised by A.R.A.R.@

Անհատական անձնաւորութեան համար երեք աստիճաններ կը դնէ· անկեղծ ինքնահանանաչում, անաչառ ինքնաքննադատութիւն եւ ասոնց վրայ կառուցուող ինքնակերտումի ազնուական գործը: Այս երեք աստիճանով, կ'ըսէ, մեր մէջ կը կերտենք «իտէալ» մարդը: Անհատին՝ ընկերութեան հանդէպ ունեցած յարաբերութիւնը, հունտին՝ ծառին հանդէպ ունեցած դերին կը նմանցնէ: Այս յօդուածին գործնական մասը կը լրացնէ Ց·ի, «Անհատական կամք եւ Հասարակական Կամք» (159–177) գրութիւնը: Այս խնդիրը ինքնիր մէջ արդէն կենսական հարց մ'է, եւ մասնաւորապէս այն ժողովուրդներու համար, որոնք գաղթային վիճակի մէջ, պէտք ունին անհատականին դիմաց՝ հասարակական ձուլող կամքին:

Դ· Տարեկան ազգային Յոբելեաններ – «Սասունցի Դաւիթի Տօնախմբութիւնը Հայաստանի մէջ» (5), «Մեսրոպ Ց· Սեթեանց» (267), իր յիսնամեայ գրական գործունէութեան առիթով· «Հ· Յովհաննէս Ծ· Վ· Թորոսեան» (Ադամանդեայ Յոբելեար) (270):

Ե· Ազգային Նիւթեր – մեր պատմութեան ու գեղարուեստին վերաբերող· ինչպէս, Գաղութային պատմութենէն, «Դիւան Պուլկարահայոց Պատմութեան» (14)· առ այժմ նմոյշ մը միայն: «Հայերը Լեհաստանի մէջ» (234): «Պոլսոյ հայ ընկերութիւնները» (51): Հայ ճարտարարուեստի եւ գեղարուեստի շուրջ են, «Ձեռարուեստը Կեսարիոյ մէջ» (151)· «Հայկական խաղերու ուսումնասիրութիւնը մեր մէջ» (210)· «Այտընեան պատարագը» (258)· եւ «Հայ ճարտարապետը եւ իր ոճը» (229):

Բարքեր եւ՝ հայկական տօմարներ կ'ուսումնասիրեն, «Մշոյ Տոմ Գիւղի Հարանիքը» (12)· «Նաւասարդ» (243), որ հայոց հին տարեւոյն շուրջ ուսումնասիրութիւն մըն է· «Եկեղեցական տօները» (203):

Հայ դէմքեր անցեալէն եւ ներկայէն մեզի կը ներկայացնեն, «Իրաքի Հայ Հիբրոգրագը» (91) (Յարութիւն Մուրատեան)· «Զագրը Սաթենիկ» (262), «Զագրը Ճանիկ Հայկ» (264), «Վարդապատ Տաքեսեան» (161): «Ցիշատակներ Տիրան Զրաքեանէն» (113), «Երեք Քնարակիր» Եղիշէ Զարենց, Ալազան, Գուրգէն Մահարի (130):

Ընկերային հարցեր կը շօշափեն, Բրոֆ· Վ· Տոտոմեանցի «Համագործակցութիւնը իբրեւ միջոց աշխատաղրկութեան դէմ կռուելու համար» (255):

Մեր հատորը կը փակուի համառօտ կենսագրականով Ուխտիս Հայրերէն՝ Հ· Յովհաննէս Ծ· Վ· Թորոսեանի, «Հայ Հանրագիտակ»ի յղացողը, հայրենակիցն ու տեսուչը՝ Տարեգրքիս պատուական Հեղինակին՝ Հ· Մկրտիչ Վրդ· Պոտուրեանի, որ ազնիւ դաղափարն ունեցած է «Գաղութահայ Տարեգիրք»ին այս անդրանիկ թիւը նուիրել իր երբեմնի վաստակաւոր դասիարակին, անոր քահանայական ադամանդեայ յոբելեանին առիթով:

Հատորիս իբրեւ յաւելուած դրուած է ցանկը Պուքրէշի ռումանահայ հասցէներուն· միւսներու կարգին՝ սա՛ ալ իր գործնական կողմերն ունի, քանի որ հատորս գաղութին ամբողջ կեանքն ու գործունէութիւնն է որ կ'ուզէ ամփոփել:

Նոր ձեռնարկիս համար մեր անկեղծ դնահատանքը Հ· Մ· Պոտուրեանի, որ «Հայ Հանրագիտակ»ի կողքին նոր աշխատութիւններու լծուած է, աշխատակիցներուն, ինչպէս նաեւ Գաղութահայ Հրատարակչականի «Մեկենաս» թէ «Հիմնադիր» անդամներուն, յաջողութիւններ մաղթելով բոլորին:

Հ· Ց· ՊՈՒՇԼԻԿԵԱՆ

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼ

▽

1939ին լոյս տեսնող Պարբերականներ

ԶԱՐԹՕՆՔ

(Ցիշատակարան Նախկին Որբերու – Գահիրէ)

Ցարդ ստացանք 1–4 պրակները· գովելի ձեռնարկ, ուր գործի լծուած է աւեր ու մահ տեսնող սերունդ մը, որ յամառօրէն կառչած Հայ Ցեղի մշտանորոգ կենսաբուխին, սակայն վիրաւոր յիշատակներ ունի սրտին մէջ, որոնք զինքը նուիրական պարտականութիւններու կը մղեն ազգային կեանքին մէջ: Ինչպէս անունը, իր գործն ալ է՝ հանդիսանալ «զարթօնք հոգեկան, մտաւոր ու բարոյական» նոր սերունդին, որ պէտք է ունենայ իր մտաւոր կեանքը, ամբողջեան չմատնուելու համար եւ իբրեւ լաւագոյն շարունակութիւն մը հինին յաւերժացնելու համար իր ապագան: Եւ Դաւիթ Շամլեան «եթէ ոչ մեծ ուժերով, գէթ պզտիկ խմբակով» հայկական համաձայնութիւնը կ'ունենայ գովելի՝ բայց դըժուար գործին նուիրուելու: Գլխաւոր նպատակը «ինքնազարգացումը» կը յայտարարուի, կենսականը ամէն հայ երիտասարդի· որով «զուտ գրական» չէ նպատակը, այլ միասնաբար նաեւ նիւթեր չօշափել մեր սերունդի «վերջին քառորդ դարու» պատմութենէն, եւ տեսակ մը «բախտակցային կապ» առաջ բերել ամբողջ գաղթաշխարհի հայորդիներուն միջեւ:

Զարթօնքի աշխատակիցները խանդավառ են ազգային երազով· մենք խնդակից ենք եւ յաջողութիւն կը մաղթենք անոնց՝ ազդօրուտ ապագային, եւ իրականացում՝ անոնց հասարակաց երազներուն:

ՀԱՅ ԳԻՐ

(Հանդէս Գրականութեան եւ Արուեստի – Պէյրութ, ապրիլ–նոյեմբեր)

Ուրիշ երիտասարդ ուժ մը, մտաւոր յառաջադիմութեան լծուած· անդրանիկ թիւը նուիրուած է «Մեծ Եղեռն»ի Նահատակը –Գրագէտներու անմոռանալի յիշատակին: Իր «երկու խօսք»ին մէջ խմբագրութիւնը, «հակառակ ընկալեալ սովորութեան մը» խոստումներու տեղ, կը նախընտրէ լուռ մնալ ապագայի մասին: Ծրագի՞րը· ծանօթացնել հայ մշակոյթը լիբանանցի ժողովուրդին եւ փոխադարձ՝ ծանօթանալ անոր գրականութեան ու պատմութեան, ազգայինը եւ օտար միջավայրը իրարու հետ հաշտեցնելով: Նորավարժ գրողներ, համեստ ծրագիր, բայց ապագային կրնայ ընդարձակուիլ եւ յոյս ներշնչել, եթէ «Հայ Գիր» իր ուժերուն մեծագոյն թափը եւ ծրագրին մէջ համեմատաբար աւելի լայն բաժին մը նուիրէ Հայ Մշակոյթին: Ցարդ հրատարակուած պրակներուն մէջէն յիշենք Ե· Տարօնեանի «Վարուժան եւ Սիամանթօ»ն (22, 29)· Ց· Ե· Մագիսարոսի «Արդի աշխարհաբարը» (32, 55, 78, 98, 128)· Գրախօսականներէն՝ Սիսակ Վարժապետեանի «Նիրվանա»ն: Վազգէն Այգունի եռանդուն աշխատակիցներէն կը տեսնուի եւ ապագային համար կը խոստանայ, պրակներուն վերջին բաժնին մէջ ստէպ Ֆրանսերէն լեզուով ամփոփոյքներ կու տայ մեր գրական դէմքերուն կեանքին ու գործերէն:

ԱՇԽԱՏԱՆՔ – ԱՄԵՆՈՒՆ ԳԻՐՔԸ

(Պոլիս· հատոր ա–բ)

Արտաքինով համեստ, տեսակի երեւոյթով· տպաւորութիւնը կը թողու թէ վերջնականապէս չէ ծրագրուած· կազմած են Ս· Քէչեան եւ Ա· Փ·: Բայց նպատակայարմար եւ իրապէս «ամէնուն գիրքը» ըլլալու համար, պէտք է լուրջ եւ աւելի հայ շունչով ծրագրուած ընոյթ տալ: Այս խորհրդածութիւնը ըրինք մեր կողմէն, որովհետեւ Ա· կամ Բ· հատորին մէջ չգտանք նախաբանի պէս բան մը, հրատարակողներուն միտքը լաւ հասկնալու համար· ինչպէս՝ ամսաթիւի պակասէն, չհասկցանք թէ հատորները ո՞ր ամսուան մէջ լոյս տեսած են եւ ե՞րբ լոյս պիտի տեսնեն· այս վերջինները արտաքինին կը վերաբերին, բայց կարծեմ անհրաժեշտութիւններ են պարբերականի մը համար:

digitised by A.R.A.R.@